

Fotografiet från 1930-talet föreställer barn i jultid utan barnhemmet Ingridshem i Gammelstad.
Foto: ADOLF HJORT@NORRBOTTENS MUSEUM

Här kan du läsa historien bakom fotografiet i Utsikt's nya serie "En bild berättar".

Två miljoner bilder berättar om Norrbotten

Utöver föremålssamlingen har Norrbottens museum också ett arkiv av gamla bilder - från 1800-tal till nutid.

I UTSIKTS NYA SERIE En bild berättar, tar vi hjälp av Berit Åström, bildarkivassistent vid Norrbottens museums bildarkiv på Björkskatan i Luleå. Ett arkiv som rymmer närmare två miljoner bilder.

Hur har ni samlat in dem?

– Många bilder har museets egna fotografer och annan personal tagit. Sedan lämnar folk in fotografier som de kanske har hittat när de har städad på vinden. Därutöver har vi fått några fotografers samlingar, exempelvis Adolf Hjort (1896–1983) från Alvik utanför Luleå, som har lämnat in närmare 5 000 bilder.

Hur kan allmänheten få se dem?

– Vi har en databas som kallas

Carlotta. Där kan man gå in och söka efter fotografier, men också efter bilder på föremål som finns i våra samlingar.

Vilka är mest efterfrågade?

– Bilder som man har en anknytning till är ju alltid roliga. Min pappa kommer från Gäddvik och därför tycker jag om att titta på bilder därifrån, hur miljöerna såg ut förr med helt andra hus och annorlunda vägar. Hela tiden och människornas klädsel var annorlunda. Det är ofta det folk frågar om när de vänder sig till oss – de vill se en by där de har vuxit upp eller där far- och morföräldrar har bott. Det kan också vara bilder på något de är intresserade av, exempelvis hur julfirandet har sett ut genom åren.

ULRIKA VALLGÅRDA

Länk till databasen:
<http://nbmcarlotta.nil.se/>

Berit Åström, bildarkivassistent vid Norrbottens museums bildarkiv, hjälper allmänheten att söka rätt på bilder från förr.

Foto: PETRA ISAKSSON

EN BILD BERÄTTAR

Elisabeth Nordvall – ett av barnen på barnhemmet

Bilden från 1930-talet visar en skara barn och två julgranar utanför Ingridshem i Gammelstad, på den tiden det var ett barnhem. Hit kom barn ur tuberkulosdrabbade familjer och föräldralösa barn från hela Norrbotten.

NÄR ELISABETH NORDVALL var nio månader dog hennes pappa i dubbelsidig lunginflammation och modern blev ensam med tre barn. Hon försörjde barnen så gott hon kunde genom att baka bröd och sälja, men det var knapert. Ibland fanns det inte ens pengar till mjölk.

När modern insjuknade i tuberkulos kunde hon inte ta hand om barnen längre. Elisabeth, som då var tre år, och mellanbrodern Sven hamnade på barnhem, medan äldsta brodern åkte till morfar i Bredbyn utanför Örnsköldsvik.

Modern kom till ett hälsohem i Antnäs och dog bara två veckor senare.

– Jag har ju förstått i efterhand att hon kämpade för att ta hand om oss in i det sista, säger Elisabeth Nordvall.

PÅ BARNHEMMET var det strängt.

– Du skulle vara tyst, äta maten, leka utomhus och släcka klockan nio.

Varje dag serverades det halstrad strömming och havregrynsvälling till frukost.

– Jag gillade fisken, men havregrynsvällingen – när den blev kall – jag kunde inte äta den och något annat fick man inte.

En dag när hon var förkyld stannade hon inomhus. Tanterna i köket visste att hon hade ätit dåligt, så en av dem frågade om hon ville ha en smörgås. När hon kom ut från köket mötte hon den arga städerskan. Hon blev rädd och slängde smörgåsen bakom elementet.

– Men inom mig började jag tänka att "Vänta tills jag blir stor, då ska jag inte godta vad som helst!" Den där känslan bar jag med mig hela uppväxten.

Det var jul när bilden togs, minns du något julfirande på barnhemmet?

– Bara en julgran och kanske någon gröt. Inga julkappar eller dans runt granen.

EFTER TVÅ ÅR på barnhemmet blev hon och hennes bror placerade i var sitt fosterhem i en by utanför Luleå. Hon kände sig vilsen utan sin bror och snart började ryktet gå om att deras mamma hade dött i tuberkulos.

– Jag minns särskilt en kvinna i byn. Om jag gick på ens sidan av vägen, så gick hon på den andra

Efter många år på barnhem och i fosterhem fick Elisabeth Nordvall till sist ett alldeles eget hus. Hon älskar sitt hem och här bor hon fortfarande kvar.
Foto: PETRA ISAKSSON

”Inom mig började jag tänka att 'vänta tills jag blir stor, då ska jag inte godta vad som helst!'. Den känslan bar jag med mig hela uppväxten.

sidan. De var ju rädda för smittan, men för mig bidrog det till känslan av utanförskap.

Hon stannade i samma fosterhem hela uppväxten, men kände sig aldrig som en riktig familjemedlem.

– Jag fick aldrig några kramar, aldrig sitta i knät.

Hon tror att många tog fosterbarn för att de behövde extra arbetskraft.

En gång kom en kvinna och hälsade på och frågade hur många barn fostermamman hade. Hon räknade upp sina barn, sedan pekade hon på Elisabeth och sa: "Men den här, henne äger vi inte."

Sådant gjorde ont.

EFTER NÅGRA ÅR kom det ett brev där det meddelades att äldsta brodern, han som hade flyttat till morfar, var död. Kanske hade han också smittats av tuberkulos, hon vet inte, de hade inte haft någon kontakt.

Sven och hon däremot träffades ofta. När Elisabeth var 16 år sa hon

till honom att hon ville åka och hälsa på morfar i Bredbyn. Det hände att morfadern skickade brev, men de hade inte träffat honom sedan moderns begravning.

Det första han sa till Elisabeth när de möttes var: "Åh, vad du är lik din mamma!"

Men mötet blev inte riktigt som hon hade hoppats.

– Han frågade oss aldrig hur vi hade haft det eller hur det hade gått för oss. Det är ju så på landsbygden, att man inte frågar så mycket. Men han hade ändå kunnat höra sig för hur jag hade haft det under de här åren, säger hon tankfullt.

När hon hade gått ut skolan stannade hon i fosterfamiljen för att fortsätta hjälpa till i jordbruket. Drygt 20 år gammal fick hon arbete som hembiträde i en familj som ägde ett åkeri och en affär i Smedsbyn.

– Det var mycket ungdomar i farten, skrott och glam, och det var jag inte van vid. Det blev som en annan värld för mig och för första gången kände jag mig uppskattad.

En av chaufförerna hette Tore. Han var "världens snällaste karl", och kom att bli hennes äkta man. Han köpte en lastbil och startade eget åkeri. De båda bosatte sig i Ångesbyn, där dottern Kerstin föddes.

Men Elisabeth trivdes inte på landet. Hon ville ha mer frihet. Under en av makens långresor fick

Elisabeth Nordvalls föräldrar dog båda allt för tidigt. Hon fick inte växa upp hos dem. I dödsannonserna står hon som Anna-Lisa. Hon har senare i livet börjat använda sitt andra namn Elisabeth.

hon syn på en annons om ett hus och hon ringde och sa att hon ville komma och titta. Året var 1960.

– Det var som att komma till himmelriket. Det var varmt, det fanns badkar och någonstans att hänga makens arbetskläder. Och det var nära till skolan för Kerstin.

Elisabeth tog så småningom arbete som städerska hos Folktrandvården vid torget.

Alltsedan dess har det lilla huset på 84 kvadratmeter i Gammelstad varit hennes hem – även efter det att maken dog för tio år sedan. Ett hem som hon fortfarande älskar.

Ibland går hon en promenad till kyrkogården och då besöker hon också den plats där föräldrarna är begravda. De har ingen egen gravsten, men hon har frågat på pastorsexpeditionen och fått veta att de finns längst bort vid det som kallades fattigmansgravarna.

ELISABETH ÄR TACKSAM för det liv hon har fått och försöker att inte grubbla alltför mycket på de svårigheter hon har gått igenom.

– Min dotter brukar säga till mig att jag har ett starkt psyke. Och det har jag.

Den där kärleken som du aldrig fick som barn, har du kunnat få igen den senare i livet?

– Den har jag fått av Kerstin. Jag har sagt åt henne många gånger, att allt det jag har tappat, det har du gett mig.

ULRIKA VALLGÅRDA